

עוצבת הקומנדו - מאוסף יחידות מובחרות ל"אס בשרוול" של צה"ל

נוכח האופן שבו פועלים אויביה של ישראל, אין אף יחידה או זרוע שיכולות לפעול לבדן כדי להביא לסיום המערכה הבאה בתנאים נוחים לישראל. עוצבת הקומנדו היא הקטר המבצעי של צבא היבשה, במב"ם, בביטחון השוטף ובמלחמה. מאחר שהעוצבה היא היחידה המכשירה את לוחמי העומק של צה"ל, ייתכן שיש מקום לבחון את הפיכת בית הספר לקומנדו לגוף האמון על הכשרת כל הכוחות המיוחדים והמובחרים הפועלים בעומק

לוחם יחידת אגוז באימון, 2021. חטיבת עוז "תשמש כמשמר קדמי וסמן ימני ליכולת ולרוח של צבא ההגנה לישראל בעתיד". צילום: אורן כהן

במלחמת יום הכיפורים.¹ הוגה הדוקטרינה, גנרל דון סטארי, קצין שריון שלחם בווייטנאם, הדגיש בה את תפיסת "הקרב העמוק", או "שדה הקרב המורחב", תפיסה שלפיה הקרב לא יתנהל רק ב"חזית", אלא גם עמוק בעורף האויב ובאופן סימולטני.² כחלק מהתאמת הצבא לאתגרי העתיד הוחלט

לאחר מלחמת וייטנאם היה צבא היבשה האמריקני שרוי במשבר ("הצבא החלול"), ונפגעו רוח הלחימה ויכולתם של אנשיו לפעול בהצלחה בשדה הקרב. כדי לפתור את המשבר יזמו מפקדיו תהליך בניין כוח המבוסס על דוקטרינה מתאימה, "קרב אוויר-יבשה", המבוססת בין היתר על לקחי צה"ל

סרן (מיל') גל פרל פינקל, חוקר במרכז דדו

תא"ל קובי הלר, מפקד עוצבת המפץ, לשעבר מפקד עוצבת הקומנדו

אמ"ן לשעבר, ותא"ל (מיל') דב תמרי, קצין צנחנים שפיקד על סיירת מטכ"ל, הכוחות המיוחדים הם כוחות צבא קטנים יחסית, "שנועדו לפעול בעומק שטח האויב או במקומות שבהם לא יוכלו לפעול כוחות צבא לסוגיהם. מבנה הכוחות המיוחדים, האמצעים, שיטות הפעולה והאימונים מותאמים למשימות לא שגרתיות".¹² כוחות אלה (דוגמת סיירת מטכ"ל ושייטת 13 בצה"ל) יפעלו באופן רב-זרועי, לרוב בחתימה נמוכה בתקופות שגרה ורגיעה, במבצעים שעיקרם איסוף מודיעין. לעיתים תוטל עליהם משימה התקפית, המחייבת רמת מיומנות מקצועית גבוהה מאוד ויכולת פעולה חשאית הניתנת להכחשה.

אלוף איתי וירוב, שפיקד במלחמת לבנון השנייה על חטיבת צנחנים מילואים, טען בשעתו שיחידות העילית הללו אינן רלוונטיות למלחמה. תרומתן של יחידות אלה במלחמות ישראל הייתה שולית, משום שאינן מיועדות לכך

אלוף איתי וירוב, שפיקד במלחמת לבנון השנייה על חטיבת צנחנים מילואים, טען בשעתו שיחידות העילית הללו אינן רלוונטיות למלחמה.¹³ כדי לממש את ייעודן הן פועלות לייצר ודאות בשדה הקרב, שהוא, כמאמר קלאוזוביץ, נחלת האקראיות ואי-הוודאות. המבצעים המיוחדים מבוססים על מודיעין מדויק ונוהלי קרב ארוכים מאוד. תרומתן של יחידות אלה במלחמות ישראל הייתה שולית, משום שאינן מיועדות לכך. בהשוואה אליהן, קבע לימים הרמטכ"ל לשעבר רא"ל (מיל') משה יעלון, תרומת החטיבה שעליה פיקד וירוב וכוחות דומים הייתה גדולה בהרבה.¹⁴

הכוחות המובחרים (Crack Units) הם שלב ביניים בין היחידות המעולות של צבא היבשה לכוחות המיוחדים (Special Units), הן ברמת הכשירות והן ברמת איכות כוח האדם, כמו חטיבת הצנחנים בצה"ל או הכוחות המוטסים בצבא היבשה האמריקני.¹⁵

עיקר ייעודם של כוחות אלה הוא המלחמה, הם גמישים להפעלה בכל זירה ולכל אירוע ובעלי מסה ועוצמה קרבית של ממש. ביכולתם לפעול בחזית ובעומק, במבואר ובמרוכז ובשיתוף פעולה רב-זרועי, ויש בכוחם לתרום תרומה משמעותית למהלך האופרטיבי. בצה"ל מוגדרים כוחות מובחרים אלה, המכונים גם כוחות קומנדו, ככוחות "רגלים שהם לוחמי עילית המיומנים בלחימת חי"ר רגילה, אך הם פועלים גם במסגרות קטנות ובשיטה של לוחמה זעירה. לוחמים אלה מאומנים בעיקר להתקפות ולפשיטות בעומק שטח האויב".¹⁶ שלא כמו הכוחות

על הקמת רגימנט הריינג'רס ה-75, חטיבת חי"ר מובחרת למשימות מורכבות, בעומק ובחזית, שתשמש מודל לחיקוי לצבא כולו.

הסטנדרטים שנקבעו ברגימנט הריינג'רס בכל האמור במשמעת, רמת אימונים, כושר קרבי, יוזמה והתקפיות הפכו למופת ולקטר מושך לצבא היבשה כולו. יתרה מכך, כחלק ממסלול השירות של קציני החי"ר בצבא היבשה, רבים מהם מבקשים "לעלות על הרכבת" המושכת את הצבא ולשרת בתפקדי פיקוד ומטה ברגימנט, או לפחות להשלים את קורס הריינג'רס המקוצר.³ הריינג'רס בלטו מאז הקמתם במערכות שבהם לחמה ארצות-הברית, ובכלל זה במערכה באפגניסטן ובעיראק.⁴

גם בישראל מותקיים בשנים האחרונות תהליך דומה. עוד בימי הרמטכ"ל רא"ל דני חלוץ, דובר על הקמת אגד כוחות מיוחדים, ובתקופת הרמטכ"ל רא"ל בני גנץ הוקמה מפקדת העומק, שייעודה הפעלת הכוח והובלת מבצעים מיוחדים בעומק האויב.⁵ בעקבות לקחי המערכות שצה"ל לחם בהן בשני העשורים האחרונים, ב-2015 החל הצבא בגיבוש תפיסת הפעלה שתאפשר לו להכריע במערכה הבאה.⁶

כחלק מתפיסה זו, באותה שנה הורה הרמטכ"ל רא"ל גדי איזנקוט על הקמת חטיבת עוז, עוצבת הקומנדו החדשה, שלדבריו "תשמש כמשמר קדמי וסמן ימני ליכולת ולרוח של צבא ההגנה לישראל בעתיד".⁷ עוצבת הקומנדו כפופה לעוצבת האש ולמפקדת העומק, והיא מאגדת בתוכה את היחידות המובחרות מגלן, דובדבן ואגוז, כמו גם יחידות מובחרות במילואים. המטרה הייתה ליצור שלם הגדול מסכום חלקיו שיפעיל את היחידות באופן יעיל יותר בזמן מלחמה נגד ארגוני הטרור ההיברידיים שבהם צה"ל לחם בעשור האחרון,⁸ שהפכו לצבאות טרור.⁹

מאמר זה יבקש לתאר את השינויים שחלו בעוצבת הקומנדו מאז הקמתה, להסביר את חשיבותם של כוחות מובחרים במבנה עוצבתי במערכה ולהמחיש מדוע עוצבת הקומנדו היא כלי מבצעי ייחודי בארגז הכלים הצה"לי.

מובחרים, לא מיוחדים

בשיח הציבורי, המחקרי והצבאי השתרש בלבול בין המושגים "כוחות מיוחדים" ו"כוחות מובחרים".¹⁰ על אף הדמיון, חשוב להבחין בין השניים. לפי הגדרה אחת, שהופיעה בספר שני צעדים לפני כולם, ד"ר עפרה גרייצר קבעה כי "יחידות מיוחדות" הוא מושג המתאר יחידות עילית מובחרות שיש להן יכולות ייחודיות וממוקדות התומכות את כוחות הצבא הקונוונציונליים. פעולות כוחות אלה מוגדרות כמבצעים מיוחדים.¹¹ לפי הגדרה אחרת, של אלוף (מיל') אהרן זאבי-פרקש, ראש

לוחמי יחידת דובדבן באימון לקראת מעצר, 2021. בעוד שגדודי הריינג'רס האמריקנים זהים זה לזה, יחידות הקומנדו בצה"ל אגוז מגלן ודובדבן שונות זו מזו. צילום: אורן כהן

בעומק. נוסף על כך הוקם בית הספר לקומנדו, שבו מתעצבת במשך כשנה זהותם של לוחמי עוצבת הקומנדו. שש שנים לאחר ההקמה אפשר לומר כי עוצבת הקומנדו כוללת בתוכה כוחות מובחרים ועצמאיים (כולם מתנדבים) היודעים לפעול בכוחות קטנים, עצמאיים וגמישים, לרכז עוצמה רבה, לפעול בשילוביות רב-זרועית, ובעלי שרידות מבצעית – היכולת "לחיות מן השטח" ולשהות בו למשך זמן.

אף על פי שביכולתם לפעול בחזית, הרי שהעומק הוא לב עיסוקם של הכוחות המובחרים, ובהכללה אפשר לומר שעוצבת הקומנדו, שהיא עוצבה מובחרת, היא אחת היחידות הבודדות בצה"ל שאנשיה קמים כל בוקר וחושבים על פעולה בהיקף רחב בעומק

בניגוד לחטיבות אחרות בצה"ל, שבהן כל הגדודים כמעט זהים, יחידות העוצבה שונות זו מזו, ועליהן לדעת לפעול הן כיחידות עצמאיות והן במשולב. בעוד שבצה"ל נוהג לקרוא לכוחות הפועלים בעומק "יחידות", השכילו בצבא הבריטי ובצבא היבשה האמריקני לדייק ולכנותם "גדודים", הן בשל גודלם

המיוחדים, כוחות אלה נשענים על כשירותם הגבוהה, ולא על משאבים או מודיעין, ונדרשים לעמוד במשימות במלחמה, גם בהיעדר תנאים מיטביים, בבחינת "זה מה שיש ועם זה ננצח". אף על פי שביכולתם לפעול בחזית, הרי שהעומק הוא לב עיסוקם של הכוחות המובחרים, ובהכללה אפשר לומר שעוצבת הקומנדו, שהיא עוצבה מובחרת, היא אחת היחידות הבודדות בצה"ל שאנשיה קמים כל בוקר וחושבים על פעולה בהיקף רחב בעומק.

בניין הכוח - מיחידות לעוצבה ובחזרה בהתאם לצורך

מאז הקמתה החלה עוצבת הקומנדו בבניין כוחה שכלל מיסוד מפקדת עוצבה, היודעת למצות באופן מיטבי את היכולות המטכ"ליות, ובכלל זה יכולות אמ"ן, הספקטרום וייצור מטרות במכפלות עבור כוחות העוצבה. התהליך כלל שני אתגרים עיקריים. הראשון, להימנע מפגיעה בעצמאות היחידות, שכן מדובר ביחידות בעלות זהות ותרבות ייחודיות וייעוד שונה, שאך טבעי שיבקשו לשמר את עצמאותן וזהותן לאחר שרשמו הצלחות במורשת הקרב של צה"ל כיחידות נפרדות. השני, לשלב בהצלחה את היכולות המקצועיות הספציפיות של היחידות (מיומנות מקצועית או אמצעי לחימה ייעודיים) לכדי עוצבה המפעילה באופן יעיל את היחידות, בין כצוות קרב חטיבתי ובין בנפרד, בין בחזית ובין

יחידת מגלן בתרגיל עם טייסת השמשונים בצפון הארץ, 2021. במהלך מבצע "שומר החומות" חשפו חוליות נ"ט ופגעו בהן, הכווינו אש מן התווך והשמידו מטרות בלב הרצועה באמצעות אש מדויקת. צילום: אורן כהן

לרשותה שלושה כלים עיקריים. הראשון, והחשוב ביותר, הוא אימונים. העוצבה מקיימת שגרת אימונים עצימה ומאתגרת, בתאי שטח המדמים יעדים אופרטיביים ומול כוחות ביום אויב, החותרים לדמות ככל האפשר את האויב שאותו יש להכריע. בהתאם לכך עוצבת הקומנדו מתאמנת בתדירות גבוהה, גם בחו"ל (בקפריסין, למשל) וגם בשיתוף צבאות זרים.¹⁹ אימונים אלו, במתארי עומק וחזית, נעשים בשיתוף פעולה הדוק עם זרועות הים והאוויר, שכן הפעולה בעומק נשענת על תמיכה הדוקה של זרועות אלו. במהלך האימונים מתעצבים ממשקי העבודה, השליטה והפיקוד בין מטה העוצבה ליחידות. לעיתים משתתפת בתרגילים יחידה אחת בלבד, ולעיתים משתתפות כל יחידות העוצבה.²⁰ יתרה מכך, כפי שאמר בשעתו מפקד חיל הים אלוף אלי שרביט "תרגילים מעצבים תודעה",²¹ והם נוטעים אמונה ביכולת בקרב הכוחות המתאמנים כמו גם בקרב הדרגים שמעליהם.

הכלי השני הוא פעולות הביטחון השוטף והגנת הגבולות, שתורם ליחידות העוצבה ניסיון קרבי ומבצעי חיוני. דוגמאות לכך הן הפעילות של יחידת דובדבן דרך קבע באי"ש, וכן הפעולה שבה כוח מיחידת מגלן בסיוע כלי טיס של חיל האוויר חיסל חוליית מחבלים סמוך לתל פרס באוגוסט 2020.²² הכלי השלישי הוא המב"ם (מערכה בין מערכות). לפעולות מעבר לקווי האויב, שבהן דרכו מפקדים ולוחמים בשטחו ברגליהם, יש ערך מוסף גבוה בדמות חיזוק תחושת המסוגלות

כמסה קרבית משמעותית, שבכוחה לפעול עצמאית בעומק והן בשל יכולתם הרובוטית לפעול לנוכח שינויים במשימה, בתנאים או בשדה הקרב.

בעוד שגדודי הריינג'רס האמריקנים זהים זה לזה, יחידות הקומנדו בצה"ל אגוז מגלן ודובדבן שונות זו מזו. ייתכן שהכוח הדומה ביותר לעוצבת הקומנדו הוא חטיבת הקומנדו ה-3 של הצבא הבריטי, שפעלה במלחמת פוקלנד (1982). החטיבה, שעליה פיקד בריגדיר-גנרל ג'וליאן תומפסון, איש חיל הנחתים המלכותי, כללה שלושה גדודי נחתים (קומנדו), שני גדודים שהוכפפו לפיקודה מרגימנט הצנחנים, וכן פלגות כוחות מיוחדים משירות האוויר המיוחד ושירות הסירות המיוחד (SAS ו-SBS), המקבילות לסיירת מטכ"ל ושייטת 13. החטיבה הונחתה מן הים בעומק וניהלה פשיטות נועזות (כמו הפשיטה המוצלחת של ה-SAS באי פבל)¹⁷ ושורה של קרבות גדודיים מוצלחים (גוס גרין למשל).¹⁸ עוד בטרם נחת הכוח היבשתי העיקרי. בדומה לעוצבת הקומנדו כללה החטיבה הבריטית כוחות מסוגים שונים המיומנים בפעולה בעומק ויודעים לפעול במשולב. לכן אף שכוחות עוצבת הקומנדו מוגדרות כיחידות, עליהן לסגל לעצמן, עם ההתאמות הנדרשות, את היכולת לפעול כגדודים, בדומה לריינג'רס האמריקנים וגדודי הקומנדו הבריטים.

כאמור, ייעודה העיקרי של עוצבת הקומנדו הוא לפעול במלחמה. כדי לשמר ולשפר את מוכנותה ליום פקודה, עומדים

תרגיל משותף של לוחמי עוצבת הקומנדו עם הכוחות המיוחדים הקפריסאיים. קפריסין, 2020. על העוצבה להיות קטר בבניין הכוח ואבן דרך במסלול השירות של קצין בחיל הרגלים, בדומה לביסלמ"ח ובה"ד 1. צילום: אורן כהן

על התושייה, התעוזה והשכל הישר שלהם. אלוף אמיר ברעם, שפיקד בעבר על גדוד צנחנים ועל יחידת מגלן, טען כי על צה"ל ללמוד מלחימת הכוח הספרטני בתרמופילי (480 לפנה"ס), שבמסגרתו נשלח כוח מיוחד בן 300 לוחמים, לפגוש באויב בעומק השטח, מאות קילומטרים מעיר המדינה, במטרה לעכב את הצבא הפרסי העצום במעבר הצר. לתפיסתו, בקרב זה בא לידי ביטוי תפקיד המפקד "בנוהל הקרב ובמהלכו: מקצוענות, מנהיגות, דוגמה אישית, משמעת מבצעית, אחוות לוחמים".²⁵ כל אלה הם עקרונות שחייבים לעמוד לנגד עיני כוח מובחר ומיומן הפועל בעומק בשעת מלחמה.

ברומן ההיסטורי שערי האש, העוסק בקרב בתרמופילי, המלך הספרטני ליאונידס מסביר לקציניו כי "פרשיו וקשתיו של הצבא הפרסי הפכו להיות חסרי חשיבות בגלל תנאי הקרקע. זאת הסיבה שבחרנו את האתר הזה. אין באפשרות האויב להחדיר יותר מתריסר אנשים בו בזמן דרך המעברים הצרים האלה, ולרכז יותר מאלף איש לפני החומה. לנו יש ארבעת אלפים. אנו עולים עליהם ביחס של אחד לארבע".²⁶ תדריך זה, שנאמר לפני היציאה לקרב, הוא דוגמה להערכת המצב הנדרשת ממפקדי השדה, שהתוצר שלה מאפשר לכוח מובחר לייצר עדיפות מקומית.

על כן לצד הכשרת הלוחם, כיום מכשיר בית הספר לקומנדו גם את מפקדי הכוחות בעוצבה כדי להתאים כשירותם לצרכיה הייחודיים. בעוד שמפקד פלוגה בגדוד חי"ר נדרש לפעול בעיקר

שלהם, שאותה יביאו לידי מימוש במערכות הגדולות.²³ דוגמה לתרומות פעולות שכאלה לבניין הכוח ולטיפוח המפקדים והלוחמים התרחשה בשנים 2006–2008, כאשר מפקד אוגדת עזה תא"ל (מיל') משה תמיר, יוצא חטיבת גולני, יזם חיכוך מתמיד עם האויב, באמצעות פשיטות מעבר לגדר, בחתימה משתנה, שביצעו גדודי חי"ר ויחידות מובחרות, ובהן אגוז, מגלן ודובדבן, לא פעם בתגובה לירי תמ"ס לעבר יישובי עוטף עזה, או כאמצעי לסיכולו. לדברי תמיר קדמה למבצעים הללו "הכנה מאוד מסודרת ומאוד דידקטית", שנטעה בפקוד הבכיר אמון ביכולת של הכוחות לפעול בהצלחה. המפקדים והלוחמים ששבו מהפשיטות חשו בטוחים ביכולתם להוביל כוחות בלחימה ולהכריע את האויב, ואכן עשו כן במבצע "עופרת יצוקה".²⁴

עוצבת הקומנדו, אם כן, היא עוצבה ייחודית שיחידותיה שונות זו מזו ויודעות לפעול באופן עצמאי ובמשולב, שכשירותה מבוססת על אימונים איכותיים בתדירות גבוהה, על חיכוך תדיר עם האויב בביטחון השוטף ועל המב"ם, המקנה למפקדים וללוחמים ביטחון עצמי ותחושת מסוגלות גבוהים.

המפקדים מובילים

הצלחת הכוח הפועל בעומק, בנתק, תלויה בראש ובראשונה במפקדים הזוטרים, בדגש על מפקד הצוות והפלגה, על רמת המקצועיות הגבוהה שלהם, על כושרם הקרבי המעולה ובעיקר

כחלק מצוות קרב גדודי, הרי שמפקד פלגה בעוצבת הקומנדו נדרש לפקד על כוח הפועל באופן עצמאי, בהתאם לתפיסת "פיקוד משימה". כלל זה חל כמובן גם על מפקדי המשנה.²⁷ גנרל צבא היבשה האמריקני ג'ורג' פטון קבע בשעתו כי "במלחמות אולי נלחמים בנשק, אך הן מוכרעות בידי אנשים. זוהי הרוח שבאנשים שצועדים ובאנשים שמובילים אותם המשיגה את הניצחון".²⁸ בהתאם לכך העוצבה משקיעה בפיתוח המפקדים והכשרתם, ובכלל זה באימונים והכשרות ייעודיות למפקדי הקומנדו, שכן המפקדים ולוחמיהם הם העתידים לעמוד במשימה ולהכריע את האויב.

עוצבת הקומנדו ככלי "יחודי בארגז הכלים של צה"ל"

עוצבת הקומנדו היא כלי רלוונטי לעימותים מוגבלים ולא רק במערכה רחבת היקף, בשל היותה יחידת פשיטה מובילה. הפשיטה, כצורת קרב ותכפיסה, מתאימה במיוחד בסבבי לחימה שכאלו, בשל הרצון להימנע משהייה ממושכת בשטח האויב ובשל הצורך להפתיע את האויב ולפגוע בו, בפעיליו, באמצעי הלחימה ובתשתיות שלו בשטחו.²⁹ אין בכך בבחינת חדש תחת השמש. ביולי 1981, למשל, ניהל צה"ל 12 ימי קרב כנגד אש"ף. המחבלים ירו כ-1,200 רקטות ופגזים לעבר יישובי הצפון. שישה אזרחים נהרגו וכ-60 נפצעו. צה"ל הגיב בירי ארטילרי ובתקיפות אוויריות.³⁰

תגובה יוצאת דופן של צה"ל הייתה מבצע "צלצל", בליל 19–20 ביולי, שבמהלכו הוטס כוח שמנה כ-70 לוחמים מחטיבת הצנחנים, בפיקוד המח"ט אל"ם יורם יאיר (ייה), במסוקי יסעור ונחת כחמישה קילומטרים דרומית לשפך הזהרני בלבנון ופשט על בסיס מחבלים מארגון החזית העממית לשחרור פלסטין. בתנועה אל היעד, כוח החוד מסיירת צנחנים, בפיקוד סרן ישראל זיו, נתקל במחבל והרג אותו, ולאחר מכן תקף הכוח את הבסיס. שבעה חיילים נפצעו, בהם מ"פ הפלחה"ן, ומאש מחבל שירה מעמדה נסתרת נהרג קצין האג"ם סא"ל יוסי טהר.³¹ המח"ט וסמ"פ פלחה"ן צנחנים סגן עפר שלח, שתפס פיקוד לאחר פציעת המ"פ, הרגו את המחבל.³² למרות הנפגעים והאש שנורתה לכיוונו מכל עבר, "...מצליח הכוח להשלים את המשימה. הכוח משתלט על בסיס המחבלים ומחסל את יושביו, מפוצץ את המבנים, העמדות וכלי הנשק", כתב יאיר.³³ תחת אש כבדה חולץ הכוח במסוקים ושב ארצה. בפשיטה נוספת, בליל 23–24 ביולי, ארב כוח משיטת 13 לרכב מחבלים בציר החוף והשמידו.³⁴

לאחר מכן הושגה הפסקת אש בין ישראל לאש"ף, שנבעה מהשילוב בין אש לפשיטות שהביא את המחבלים קרוב לנקודת השבירה, ומכך שההרס שהמיטו הרקטות והפגזים שירו המחבלים על יישובי הצפון דחקו את ממשלת ישראל לחתור לסיום מהיר יחסית של סבב הלחימה ולהבנתה כי בסבב הבא ידרש מבצע רחב היקף כדי להסיר את האיום מהעורף.³⁵ הפסקת האש החזיקה מעמד כשנה, עד לפרוץ מלחמת לבנון הראשונה.

בדומה לאותו סבב הלחימה, מלפני כ-40 שנים, מנהלת גם עתה ישראל, מפעם לפעם, סבבי לחימה נגד צבאות הטרור שניצבים מולה, כאשר אלה ממקדים את אישם בעיקר לעבר העורף ומרכזי האוכלוסייה. כאז כן עתה הנטייה של צה"ל היא להשיב באש מנגד, אולם מאמץ האש אינו יכול להשיג לבדו

את התוצאה המיוחלת משום שהוא חסר את רכיב הפעולה ביבשה בשטחו של האויב, שמייצר תחושת נרדפות, מערער את ביטחונו של האויב ויוצר מהלומה תודעתית. את אלה יכולות ליצור פשיטות דוגמת זו ודוגמת הפשיטות שבוצעו בתקופת תא"ל תמיר כמפקד אוגדת עזה, וזהו בדיקת תפקידה של עוצבת הקומנדו.

מאמר זה נכתב ברובו לפני מבצע "שומר החומות". במהלך כל המבצע, במקביל לפעילות לסיכול טרור שביצעה יחידת דובדבן ביהודה ושומרון, פעלו יחידות העוצבה, אגוז ומגלן, בגבול רצועת עזה. הן חשפו חוליות נ"ט ופגעו בהן, הכווינו אש מן התווך והשמידו מטרות בלב הרצועה באמצעות אש מדויקת. אך למרות היכולות הגבוהות, עיקר כוחה של העוצבה הוא בהיותה סד"כ גמיש ומובחר לתמרון, בכל זירה, בחזית או בעומק. כוח כזה יכול למשל לתמרן במהירות, לחשוף את האויב ולהשמידו, בדגש על מערכי הרקטות והתמ"ס שברשותו, ועל-ידי כך לשלול מהאויב את הרכיב העיקרי שבתפיסת ההפעלה שלו.³⁶

הצלחת הכוח הפועל בעומק, בנתק, תלויה בראש ובראשונה במפקדים הזוטרים, בדגש על מפקד הצוות והפלגה, על רמת המקצועיות הגבוהה שלהם, על כושרם הקרבי המעולה ובעיקר על התושייה, התעוזה והשכל הישר שלהם

אך לצד העיסוק והרלוונטיות בעימותים מוגבלים וסבבי לחימה הפורצים מעת לעת, עיקר ייעודה של עוצבת הקומנדו הוא המלחמה. האויב הניצב מול צה"ל הוא אויב נעלם ומבוזר, הפועל מלב האוכלוסייה האזרחית, המשמשת לו מגן ומקור תמיכה. יתרה מכך, כמאמר אל"ם (מיל') דביר פלג, אויביה של ישראל, חזבאללה וחמאס, גיבשו תפיסת תשלובת התגוננות-תקיפה, הבאה לידי ביטוי למשל בהצטיידות חזבאללה בטילי נ"ט מתקדמים, טילי חוף-ים ומערכות נ"מ שכולם נועדו לפגוע בחופש הפעולה של צה"ל בים, באוויר וביבשה, למנוע ממנו לפעול בשטח לבנון, להאריך את משך הלחימה ולשחוק את כוחותיו. במקביל הצטייד חזבאללה בארסנל טילים גדול שנועד לפגוע בעורף הישראלי.³⁷

במערכה הבאה יפעיל צה"ל מאמץ אש מדויק והרסני המכוון בידי מודיעין עדכני בהספקים גבוהים, אולם האויב השכיל להסתגל לאש ובנה מראש את כוחו הצבאי כך שיוכל לפעול בנוכחותה, בין היתר באמצעות מערכי תת-קרקע, שיאפשרו לו לירות לעבר העורף הישראלי אש תמ"ס, כטב"מים למיניהם, טילים ורקטות בהיקף שלא נראה בעבר.

לכן במערכה הבאה ידרש צה"ל לתמרן ביבשה. התמרון היבשתי הוא הכלי המיטבי שברשות ישראל לקיצור המערכה ולהסרת האיום על העורף הישראלי מהר ככל האפשר, שכן הוא מאיים יותר מכל אמצעי אחר על שרידותו השלטונית והתפקודית של האויב.³⁸ תמרון רב-ממדי קטלני זה, הכולל כוחות כשירים בסדיר ובמילואים, יאפשר לממש את עיקרון התחבולה, יפגע בכוחו הצבאי של האויב (בדגש על פעילי אויב)

יחידת אגוז בתרגיל בצפון הארץ 2021. יש כיום לצה"ל יכולת מבצעית לפעולה רחבת היקף ומשמעותית בעומק שטח האויב, באמצעות עוצבת הקומנדו היודעת לפעול בעומק במסה קרבית של לוחמים ומפקדים מובחרים, במרכז ובמבזר ובשיתוף פעולה רב־זרועי. צילום: אורן כהן

ומיחידת שלדג בפקוד אל"ם ניצן אלון, מפקד סיירת מטכ"ל לשעבר, על יעדי חזבאללה בעיירה בעלבכ שבעומק לבנון והרגו כעשרים פעילי חזבאללה.⁴³ במבצע אחר פשט כוח משייטת 13 על מפקדת חוליית שיגור רקטות בצור והרג כמה מפעיליה. המבצעים, אף שלא השיגו את כל מטרותיהם, יצרו בקרב ההנהגה הצבאית של חזבאללה את התחושה שהעורף הלבנוני אינו מוגן מפני כוחות צה"ל, וחייבו את הארגון לתגבר את יחידותיו האמונות על הגנת בקעת לבנון ורצועת החוף למרות הסד"כ המוגבל שלו.⁴⁴

הרמטכ"ל רא"ל כוכבי קבע כי על צה"ל ליצור "פער ניכר מול האויב, שיוביל לניצחון מובהק יותר. ניצחון כזה מבוסס על שלושה משתנים מרכזיים: הישג, מחיר וזמן

עם זאת כוחות צה"ל שהתבססו על יחידות מיוחדות היו קטנים מדי בהיקפם ושהו בעומק האויב זמן קצר מכדי שתהיה לפעולתם השפעה מערכתית, ולימים אלון אף הודה בכך.⁴⁵ לעומת זאת, לכוחות מובחרים, בעלי מסה קרבית גדולה, שיפעלו בעומק עשויה להיות השפעה כזו. בכוחם ליצור מרחב שבו מבצעים הכוחות, כמאמר תא"ל אבי בלוט, "צבר של פשיטות חבלה, בדירוג או במקביל, על נכסים חיוניים של

באופן מדויק וכירורגי, ישבש את פעילותו במרחב, יציף מטרות למערכי האש ויביא לצמצום האש לעבר העורף.

בהמשך לכך ראוי להדגיש את חשיבות הצורך לנצח בקרב הראשון. הדבר נובע הן בשל הצורך למנוע מהאויב לממש את תפיסת ההפעלה שלו שמטרתה לשבש את פעולת צה"ל והן משום שניצחון בקרב הראשון יהיה, כמאמר מג"ד החי"ר הרוסי מומיש-אולי בספר אנשי פאנפילוב, "מהלומה על גבי התודעה"³⁹ של האויב, שתכשיל את יכולתו לייצר נרטיב ארסי ותיצור בקרב הפסד בפועל ותחושה של כישלון. הצלחה זו בקרב הראשון תסייע לניצול המומנטום ולפריצת המחסום התודעתי והחשש מהמלחמה ומהתמרון בשטח האויב.⁴⁰

התרומה העיקרית של כוחות מובחרים בלחימה בחזית נובעת מכך שלרוב הם הראשונים שמשתתפים בלחימה, בשל גמישותם וזמינותם, וכמאמר אלון וירוב, "דורכים את המערכת" ומבהירים לצבא ולעיתים למדינה כולה שהיא נתונה במערכה ולא באירוע מוגבל.⁴¹ כך אירע למשל בראשית מלחמת לבנון השנייה בלחימת יחידת מגלן ב"שמורת הטבע" הסמוכה לאביבים ובלחימת יחידת אגוז וגדס"ר צנחנים במארון א-דאס.⁴²

אך מדוע יש לתמרן בעומק ולא רק בחזית? הדבר נובע מהפוטנציאל הטמון בשיבוש שפעולה בעומק יכולה לגרום לאויב. לצבאות באשר הם אין משאבים רבים להשקיע באבטחת העורף. עיקר כוחם, באופן טבעי, מושקע בחזית. במהלך מלחמת לבנון השנייה פשטו כוחות מסיירת מטכ"ל

משקל ולהציבו בדילמה. וכל זאת, כמאמר הרמטכ"ל רא"ל אביב כוכבי, על בסיס "חשיבה מקורית, תחבולה, רוח לחימה ומעל הכול, אמונה יוקדת ש'אין אי אפשר'".⁵⁵ אל לעוצבה להסתפק בהיותה הקטר המבצעי, עליה להיות גם קטר בבניין הכוח ואבן דרך במסלול השירות של קצין בחיל הרגלים, בדומה לביסלמ"ח ובה"ד 1, וכזו שדרכה יעבור הקצין יותר מפעם אחת. כשם שעל מפקדים מהעוצבה לשרת ביחידות לוחמות במקומות אחרים בצה"ל, הרי שעוצבה צריכה להיות אבן שואבת שתמשוך מפקדים ומפקדות מצוינים לשרת בה בתפקידי מטה ופיקוד. כך מפקדים מחוץ לעוצבה יתרמו לה רעיונות ושיטות מוצלחים שיביאו איתם, ובד בבד העוצבה תייצא לצה"ל כולו שיטות פעולה, טכניקות קרביות ורוח של יוזמה, התקפיות ודבקות במשימה.

אויביה של ישראל, ברצועת עזה או בלבנון, הם ארגונים היברידיים. בלחימה נגדם אין די במהלכי תמרון טוריים, שבהם הצבא מבצע הבקעה, חדירה לעומק, התקדמות ורדיפה. נדרשים מהלכים סימולטניים בחזית, בעומק ובאגפים

מאחר שהעוצבה היא היחידה המכשירה את לוחמי העומק של צה"ל, ייתכן שיש מקום לבחון את הפיכת בית הספר לקומנדו לגוף האמון על הכשרת כל הכוחות המיוחדים והמובחרים הפועלים בעומק, בדומה לצבא היבשה האמריקני, המרכז הכשרה זו בבסיסים פורט בראג (הכשרת הכוחות המיוחדים) ופורט בנינג (הכשרת הריינג'רס).

במערכה הבאה יפעיל צה"ל מהלומות אש מן האוויר: מרחבת, משימתית ורחבה,⁵⁶ יכולות חשיפה, ייצור מטרות, תקיפה וסגירת מעגלי אש, מודיעין עדכני שיוזרם לכוחות וכן תמרון מהיר ואגרסיבי. לצד יכולות אלה (ואף שאסור לנוח על זרי הדפנה) יש כיום לצה"ל יכולת מבצעית לפעולה רחבת היקף ומשמעותית בעומק שטח האויב, באמצעות עוצבת הקומנדו היודעת לפעול בעומק במסה קרבית של לוחמים ומפקדים מובחרים, במרכז ובמבזר ובשיתוף פעולה רב-זרועי. מהלך כזה יהיה בחזקת ה"אס בשרוול" המפתיע.

הרמטכ"ל רא"ל כוכבי קבע כי על צה"ל ליצור "פער ניכר מול האויב, שיוביל לניצחון מובהק יותר. ניצחון כזה מבוסס על שלושה משתנים מרכזיים: הישג, מחיר וזמן. ההישג חייב להיות גדול יותר, המחיר צריך להיות הנמוך ביותר האפשרי (באזרחים, בחיילים, בתשתיות ובאמצעים) ומשך הזמן צריך להיות הקצר ביותר".⁵⁷ נוכח האופן שבו פועלים אויביה של ישראל, אין אף יחידה או זרוע שיכולות לפעול לבדן כדי להביא לסיום המערכה הבאה בתנאים נוחים לישראל. נדרש שילוב זרועות ומאמצים באש, בחזית ובעומק כדי להשיג את הניצחון המובהק אליו כיוון הרמטכ"ל, ולהכריע את האויב במערכה הבאה.

המחברים מודים לתא"ל (מיל') בני בן ארי, אל"ם (מיל') בעז זלמנוביץ, סא"ל (מיל') אבירם רינג ורס"ן (מיל') צח אקשטיין על הערותיהם הטובות למאמר.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

האויב, דוגמת אתרי הפו"ש או אתרים צבאיים המשמשים לירי תמ"ס (תלול מסלול). הכוחות פושטים ו'נעלמים' תוך שהם משאירים אחריהם הרס וחורבן במקביל לפגיעה במערכים קריטיים לאויב".⁴⁶ התוצאה היא אזור מוכה קומנדו.

מימוש של התפיסה ניתן לראות במבצע "נערי החוף" שערכה יחידת מגלן, עליה פיקד סא"ל אליעזר טולדנו, מג"ד צנחנים לשעבר, במלחמת לבנון השנייה. כוח מהיחידה נחת ממסוקים בסמוך לצור, נטמע בשטח והשמיד, באמצעות הכוונת אש מן התווך מטרות רבות, ובהן משגרי רקטות.⁴⁷

בלוט, שפיקד על עוצבת הקומנדו, כתב כי השילוב בין "דפוסי פעולה שונים (התמרון הכבד בהתקפה בצד פשיטות קומנדו בהיקף נרחב) במהלך המלחמה יגביר את האפקטיביות של המעשה המלחמתי, ובמקביל יגדיל את אי הוודאות וחדלות המעש בצד האויב".⁴⁸ אלוף (מיל') גיורא איילנד, שכמ"פ בצנחנים השתתף במבצע אנטבה, ציין שהמבצע לימד אותו את חשיבותה של העזה בעת תכנון המבצע. "בעת תכנון מבצע החילוץ נשקלו חלופות נוספות, לכאורה מסוכנות פחות מזו שלבסוף נבחרה, אלא שדווקא הדרך הנועזת – נחיתה היישר ב'לוע הארי' – היא שהביאה להצלחה. ככל שהמבצע נועז יותר, כך האויב צופה אותו פחות, ולכן הוא יוצר את ההפתעה החיונית לפשיטה".⁴⁹ לא פעם, ציין, בשל הסיכונים בחרו המתכננים בדרך ה"בטוחה" יותר, אולם הדרך ה"בטוחה" היא גם הדרך "הצפויה ובסופו של דבר דווקא המסוכנת יותר".⁵⁰ לפיכך התחבולה, בעיתוי, במקום ובאופן הפעולה, צריכה להיות במוקד הפעולה בעומק.

ממורשת הקרב של צה"ל בולטת לחימת חטיבת הצנחנים הסדירה במלחמת לבנון הראשונה, בפיקודו של אל"ם יאיר, שנחתה מן הים בעומק לבנון. הצנחנים כבשו ראש חוף ואבטחו אותו, עד שחברו אליהם כוחות צה"ל שתמרנו מהחזית. אז נעה החטיבה, ביוזמת אל"ם יאיר, בנתיב לא צפוי בציר הררי, והכריעה בכל קרב שבו לחמה עד לביירות.⁵¹ נוסף על כך הנחיתה בעומק חייבה את המחבלים להפנות משאבים להגנה על ביירות ולתגבר אותה בכוחות ממקומות אחרים.⁵²

אויביה של ישראל, ברצועת עזה או בלבנון, הם ארגונים היברידיים המשלבים יכולות צבא סדיר עם רכיבי טרור וגרילה ופועלים ממרכזי אוכלוסייה. בלחימה נגדם, אין די במהלכי תמרון טוריים, שבהם הצבא מבצע הבקעה, חדירה לעומק, התקדמות ורדיפה. נדרשים מהלכים סימולטניים בחזית, בעומק ובאגפים, אשר יכולים "לשבש את היגיון המגננה של היריב"⁵³ ולהכריע אותו.

סיכום - הקומנדו מוביל את הדרך

עוצבת הקומנדו היא הקטר המבצעי של צבא היבשה, במב"ם, בביטחון השוטף ובמלחמה. בשעתו כתב אלוף הרצי הלוי, שפיקד במבצע "עופרת יצוקה" על חטיבת הצנחנים בלחימה בעזה, כי "צה"ל צריך להשקיע רבות ביכולותיו ההתקפיות".⁵⁴ אחת מיכולות אלה היא עוצבת הקומנדו, ואכן ניכרת ההשקעה הרבה הן מצד זרוע היבשה והן מצד המטה הכללי בתהליכי בניין הכוח של העוצבה, ובכלל זה בסד"כ, בכשירות, באימונים ובפיתוח האנשים.

על יחידות העוצבה מוטל לדרוך את הצבא כולו, אם יידרשו לפעול בחזית, או לחלופין לפעול בעומק כדי לסייע למאמץ התמרון העיקרי, לשבש את פעולות האויב, להוציאו משיווי

